GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TÜRKİSTAN TARİHİNİN BİLİNMEYENLERİ

Tarih Bilincine Adanan Bir Ömür Prof. Dr. Abdülkadir Donuk Armağanı

ÖTÜKEN

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TÜRKİSTAN TARİHİNİN BİLİNMEYENLERİ

Tarih Bilincine Adanan Bir Ömür Prof. Dr. Abdülkadir Donuk Armağanı

ÖTÜKEN

Geçmişten Günümüze Türkistan Tarihinin Bilinmeyenleri

Tarih Bilincine Adanan Bir Ömür
Prof. Dr. Abdülkadir Donuk Armağanı

Editör
Prof. Dr. Muallâ Uydu Yücel
Araş.Gör. F. Aysel Dıngıl Ilgın

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1264
KÜLTÜR SERİSİ: 727

T.C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI
16267

ISBN 978-605-155-621-5

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği
akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde,
kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz;
hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez,
çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12
İnternet: www.otuken.com.tr
E-posta: otuken@otuken.com.tr

Kapak Tasarımı: Zafer Yılmaz
Dizgi - Tertip: Ötüken
Kapak Baskısı: Yeditepe Ofset
Baskı: Yaylacık Matbaası (0212) 612 58 60
Maltepe Mah. Litros yolu Fatih Sanayi Sitesi No: 12/197-203
Topkapı-Zeytinburnu
Cilt: Yedigün Mücellithanesi
İstanbul-Ekim 2017

İÇİNDEKİLER

Önsöz 9

Önce İnsan: İlmi Rehberim, Hocam, Manevi Babam Prof.Dr. Abdülkadir Donuk
Mualla Uydu Yücel 11

Millî ve Manevî Değerlerin Savunucusu Prof. Dr. Abdülkadir Donuk
Abdülkerim Özaydın 15

Prof. Dr. Abdülkadir Donuk'a Veda Dersi
Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyeleri 18

Abdülkadir Donuk Hayatı ve Eserleri
Mualla Uydu Yücel 20

Batı Edebiyatında ve Sanatında Hun ve Attila Algısı
Fatma Aysel Dıngıl Ilgın 33

Kars Yöresinde Bulunan Kaya Resimleri İle Çin'de Hun Ve Göktürk Dönemine Ait Kaya Resimlerinin Karşılaştırılması
Eyüp Sarıtaş 47

Gustave Schelegel'in Tesbitine Göre Köl Tegin Yazıtı'nın Çince Tarihlendirilmesi
Mehmet Zeren 71

Terhin Yazıtı'nın Tarihî Açıdan Değerlendirilmesi
Saadettin Yağmur Gömeç 75

Batı Türklüğünde Ay İsimlerinin Gelişimi
Tuncer Baykara 105

İslâmiyet Öncesi Türk Kültüründe Tasvir Yasağı
Münevver Ebru Zeren 113

Hazar Kağanlığı'nın Musevîliğe Geçişi
Hasan Demiroğlu 141

Oğuz Boyları ve Hayat Ağacı Motifinin Metafizik Arka Planı
Gözde Sazak 151

Fahrü'd-Dîn Es'ad-ı Gorgânî'nın Vîs u Râmîn Romanı ve Parth / Arşakıdler Devrinde Merv Şehrinde İlk Nevrûz Kutlama Töreni
Mehmet Tezcan 161

Haçlılar Karşısında İlk Türk Lideri: Sultan I. Kılıçarslan
Birsel Küçüksipahioğlu 191

Emîr (Melik) Gazi (1104-1134)
Muharrem Kesik 207

Haçlılar'a Karşı Mücadelenin Önde Gelen Liderlerinden Nûreddin Mahmud B. Zengî (1146-1174)
Ebru Altan 225

Konuralp'in Nökerlerinden Eflagan ve Zamanı
Prof. Dr. Enver Konukçu 245

Fatih Sultan Mehmed Dönemi Osmanlı- Karamanoğulları Mücadelesi
Yahya Başkan 252

Or Kalesi'nin Kazak ve Rus Tarihindeki Yeri ve Önemi
Orhan Doğan 272

Azerbaycan Tarihinde Kaçak Hareketleri ve Kaçak Nebi Destanı
Nesrin Sarıahmetoğlu 299

Türkçülüğe Toplumsal ve İktisadî Muhteva Kazandırma Girişimi Olarak Halkçılık Düşüncesi Ve Halka Doğru Mecmuası
Abdullah Gündoğdu 311
Sovyet İdeolojisi Ve Emir Timur Tarihi'nin Yeniden İnşası
A. Ahat Andican 329
Wilhem Kiesewetter'in Gözünden Kırım Tatarları
Kamelya Tekne 350
Ord. Prof. Dr. M. Fuad Köprülü'nün Sovyet Sosyalist Birliği Bilimler Akademisi Haberleşme Üyeliğine Seçilmesi Konusu Üzerine
Osman Fikri Sertkaya 363
Hariçte Türkistan Davasının Dönüm Noktası: 15 Mart 1952 Tarihli Ankara Toplantısı
Ömer Kul 380
Şorlar Üzerine Bir Deneme
İlyas Topsakal 389
Kazak Tarihi Yazımına Eleştirel Bakış-3
Osman Yorulmaz 400
Somut Kültürel Bir Miras Olarak Arşivler
İshak Keskin 410
İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Genel Türk Tarihi Anabilimdalı Düşünceler
Gülçin Çandarlıoğlu 436

KISALTMALAR

a.g.e.	:	adı geçen eser
a.g.m.	:	adı geçen makale
a.g.t.	:	adı geçen tez
a.mlf	:	aynı müellif
a.y.	:	aynı yer
ADTCFD	:	Ankara Üniversitesi Dil- Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi
akt	:	Aktaran
Бет	:	sayfa (Kazakça)
Bkz.	:	Bakınız.
Bsk.	:	baskı
C	:	Cilt.
çev.	:	Çeviren
Der.	:	Derleyen(ler)
DİA	:	Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
DLT	:	Divan-ı Lügat-it Türk
Düz.	:	Düzenleyen
Ed.	:	Editör
İA	:	İslâm Ansiklopedisi
KB	:	Kutadgu Bilig
Krş	:	Karşılaştırınız
Dtp.	:	Dipnot
Haz.	:	Hazırlayan
N	:	Sayı (İngilizce- Rusça)
Nşr.	:	Neşreden
Pp	:	sayfa (İngilizce)
s.	:	Sayfa
S	:	Sayı
TDAV	:	Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
Tom	:	Cilt No (Rusça).
Trans	:	Translation
TTK	:	Türk Tarih Kurumu
Vol.	:	Volume
Yay	:	Yayınları, Yayınevi.
Yay. Haz	:	Yayına Hazırlayan

*Hariçte Türkistan Davasının Dönüm Noktası: 15 Mart 1952 Tarihli Ankara Toplantısı**

Ömer KUL

Giriş

Doğu Türkistan'da 1949 yılında vukubulan son Çin işgali üzerine, canlarını kurtarmak ve aynı zamanda hür dünyada vatanlarının kurtuluşu için mücadele etmek üzere kafileler halinde büyük göç hareketleri meydana gelmiştir. 1949 yılı öncesinde Doğu Türkistan'ın önemli millî simalarından, Türkiye'ye ulaşabilen Mehmet Emin Buğra ve İsa Yusuf Alptekin beylerin 1952 yılı Şubat ayında Ankara'ya gelişlerinden istifade ile hem kendilerini dinlemek hem de Türkistan davasında umumi bir değerlendirme yapmak üzere birkaç toplantı tertip edilmiştir.

Toplantılara Mehmet Emin Buğra, İsa Yusuf Alptekin, Prof. Dr. İbrahim Yarkın, Dr. Ahmet Naim Öktem, Dr. Salih Erkinkol ve Dr. Tahir Çağatay iştirak etmiştir. Toplantılar Dr. Tahir Çağatay'ın evinde yapılmıştır. Toplantıya iştirak edenler, 1952 yılı itibariyle memleketlerinden henüz çıkmış olan Buğra ve Alptekin'in maruzatlarını büyük bir titizlikle dinlemiştir. Yapılan görüşmelerde umumiyetle dünya, hususiyetle de Türkistan meselesinin o günkü durumu, yapılmakta ve yapılacak olan mücadelenin o günkü safhası teferruatlı bir şekilde tetkik edildikten sonra hareketin ideolojik esasları, muhaceretteki teşkilât ve neşriyat meselelerinin devam ettirilmesi ile alâkalı olarak aşağıda-

---

* Bu makale, Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Tarih Bölümü, TÜRKSOY ve Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezî işbirliği ile 13-14 Ekim 2010 tarihinde Afyon'da düzenlenen "Uluslararası Zeki Velidi Togan ve Türk Kültürü Bilgi Şöleni"ne sunulan, başkanlığını Prof. Dr. Gülçin Çandarlıoğlu'nun yaptığı, konuşmacılar arasında Hocam Prof. Dr. Abdulkadir Donuk ve bendenizin bulunduğu oturumda sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

** Yrd. Doç. Dr. İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Tarih Bölümü. kulomer@hotmail.com

ki esaslar tespit edilmiştir. Zikredilen toplantıda konuşulan ve kararlaştırılan mevzuların geçen zaman içerisinde nasıl bir gelişme gösterdiği de bildiride değerlendirilecektir.

15 Mart 1952 Tarihli Ankara Toplantısı; Görüşülen Konular ve Alınan Kararlar

15 Mart 1952 tarihinde yapılan toplantı sonucu 11 madde olarak kaleme alınan genel değerlendirme ve alınan kararların geçen süre içerisindeki durumu aşağıdaki gibidir.

I- Yapılacak olan bütün hareketlerin esas gaye ve hedefi Türkistan'ın her iki kısmının yani Doğu ve Batı Türkistan'ın kurtuluşu ile, müstakil bir Türkistan Devleti kurulmasıdır. Türkistan'ın geçirdiği ve geçirmekte olduğu felâketlerin amilleri arasında fikrî ve fiilî dağınıklığın ana nedenlerden biri olduğu görüşü kabul görmüştür. Toplantıyı müteakip yapılacak faaliyetlerin ideoloji itibariyle hedef birliği esasında yürümesinin bir zaruret olduğu kanaatine varılmıştır.

1952 yılı sonrasında yaşananlar irdelendiğinde, müstakil bir Türkistan Devleti'nin kurulması gayesiyle yapılmış faaliyetlerin çok mahdut kaldığı göze çarpmaktadır. Bununla birlikte Türkistan'ın geçirdiği veya geçirmekte olduğu felâketlerin amilleri arasında yer alan fikrî ve fiilî dağınıklığın, halen daha bağımsızlığına kavuşamamış olan Doğu Türkistan için devam ettiğini ifade etmek mümkündür. Hariçte Doğu Türkistan davası için ideolojik manâda bir hedef birliğinin olması zaruri olarak dursa da, bu birliktelikten bahsetmek, hem Türkiye'deki teşkilâtlar bazında, hem Türk dünyasında hem de Avrupa ve Amerika'daki teşkilâtlar nezdinde mümkün görünmemektedir. 1991 yılını müteakip bağımsızlıklarına kavuşan Türk devletleri yanında, halen daha bağımsızlık hedefi güden Doğu Türkistan'da, bugün itibariyle bağımsız Doğu Türkistan Cumhuriyeti gayesini güden teşkilâtlar yanında, 1982 yılında ilân edilen Çin anayasasında azınlık milletlere verilen hakların kâğıt üzerinde bırakılmadan aktif hayata geçirilmesi gayesine matuf hareket eden teşkilâtlar da bulunmaktadır. Bunların yanında sadece Doğu Türkistan coğrafyası ile ilişkileri geliştirmek, bölge ile ticaret yapmak ve bölgeyi ziyaret etmekle yetinen, dahası Doğu Türkistan'ın bağımsızlığı ve anayasal haklarının fiiliyata geçirilmesi noktasında, siyasî hareketler içerisinde olmak istemeyen teşkilâtlar da yer almaktadır.

2- Türkistan'ın her iki kısmında, o gün için hâkim olan şartların hakiki veçhesi toplantıya iştirak eden veya bu dava uğrunda çalışmakta olan herkesi tam bir gaye ve cephe birliği halinde çalışmaya davet etmektedir. Bu durum

bir taraftan Türkistan meselesinin hakiki vaziyeti, uluslararası şartlardaki durumu ile diğer taraftan da mücadeleye başlamak için iç hazırlık meseleleri gibi bir takım tetkiki tedbirlere başvurmayı zaruri kıldığı görüşü kabul görmüştür.

Ana gaye olan bağımsız bir Türkistan Devleti kurmak için en emin, en sağlam, en doğru ve en kısa yolun seçilmesi gerektiği fikri ön plana çıkmıştır. Fakat tetkikî zaruretler yüzünden ve başkaca sebeplerden dolayı girişilecek talî çalışmaların da esas gayeden uzaklaşılmasına fırsat verilmemesine, aksine ana gayeye yaklaştıracak mahiyette olmasına son derece itina gösterilmesi kabul edilmiştir.

Toplantı sonrası gelişen olaylar ve yapılan faaliyetler tam bir gaye birliği içerisinde devam ettirilmiştir. Türkistan hususunda yapılan herhangi bir faaliyet bütün Türkistanlılarca takdir edilmiş ve Türk kamuoyunda da yer edinmiştir. Bilhassa konumuz itibariyle Doğu Türkistanlılar arasında mefkûre birliği, başta Mehmet Emin Buğra ve İsa Yusuf Alptekin olmak üzere diğer bir kısım Uygur ve Kazak Türklerinin üstün gayretine rağmen, sağlanamamıştır. Bu ise, zaman içerisinde davadan kopmaları, başlangıçta sözlü, akabinde yazılı basın yoluyla birbirlerine hakaret edecek kadar ileri gitmelerini doğurmuştur. Buna önayak olan ise 1960 sonrasında Tayvan'a yerleşen Milliyetçi Çin idarecilerinin sinsi oyunlarına bir kısım Doğu Türkistanlının alet olduğu Tayvan seyahatleri sebep olmuştur[1]. Bu durum bilhassa Doğu Türkistanlılar arasında halen daha kırgınlıkların yaşandığı süreci başlatmıştır.

3- İlk iki maddede zikredilen sebepler yüzünden, esas gaye itibariyle bir olan siyasî harekât ve teşkilâtları iki, yani Doğu ve Batı Türkistan seksiyonları halinde kurarak yürütmek o gün için millî menfaat icaplarına daha uygun görülmüştür. İcabında müstakilen hareket etmek yetkisine sahip bu seksiyon teşekküllerinin aynı gaye ve hedef uğrunda çalışmakta olduklarını belirtmek hadisat ve vukuatın inkişafıyla paralel yürüyerek gaye ve hedef birliği görüşünü yaymak, kökleştirmek ve icabında fiili birliği seri bir şekilde ortaya koya-

[1] Doğu Türkistan davasında birlik, beraberlik ve kararlılığın bozulduğu, insanların Tayvan'a gidenler-gitmeyenler, Tayvan'dan malî yardım alanlar-almayanlar şeklinde ikiye bölündüğü dönemin olayları hakkında bkz. Ömer Kul, "Tarihte Düzenlenen İlk Doğu Türkistan Kurultayı: Hicaz Kurultayı (1-5 Eylül 1954)", *Türkiyat Mecmuası*, C.XXV, S. 1 İstanbul 2015, s. 141- 157; Hamza Uçar, *Türkistanlılarca İstenmeyen D.P. Balıkesir Millet Vekili Adayı "İsa Yusuf Alptekin'in" Kısaca Hayat Biyografisi*, basım yeri ve tarihi yok.; Hasan Oraltay, *Hürriyet Uğrunda Doğu Türkistan Kazak Türkleri*, Tük Kültür Yay., 2. Bsk., İstanbul 1976; *Esir Doğu Türkistan İçin-2; İsa Yusuf Alptekin'in Mücadele Hatıraları*, Yay. Haz. Ömer Kul, Berikan Yay., Ankara 2007; C. Targabataylı, *Doğu Türkistan Tarihindeki Bazı Meseleler ve Çinciler*, İstanbul 1976; Erkin Alptekin, *Doğu Türkistan'dan Hicretimizin 40. Yılı, Erciyes Dergisi Doğu Türkistan Yayınları*, Kayseri 1992.

bilmek için gerekli bütün tedbirlerin alınması ve hazırlıkların görülmesinde herhangi bir noktanın ihmal edilmemesi gerektiği kanaatine varılmıştır.

Bu kanaatin zuhuru, hariçte Türkistan davasının her döneminde kendisini göstermiştir. Bununla birlikte, bilhassa Doğu Türkistanlılar arasında hariçteki mücadeleler değerlendirildiğinde, İsa Yusuf Alptekin'i Türkistan davasını ikiye bölmekle itham edenlerin[2] aslında bu tutumlarında ne kadar hatalı olduklarını da ortaya koyması bakımından önemlidir.

4- O günkü şartlarda her iki seksiyon teşekkülünün esas kadrolarının mahallî unsurlardan olması hususuna ayrıca dikkat çekilmekle beraber, her iki teşekkül, karşılıklı olarak mensuplarına kapılarını tamamıyla açık bulunduracaklardı. Bu cihet her iki seksiyondan birinde aktif çalışan bir kişinin aynı zamanda öteki seksiyonun çalışma unsurları arasında telâkki edilmesi, icabında bilhassa diğer seksiyon mensuplarının bulunmadığı yerlerde, ilgili seksiyon karşısında hesap verme mesuliyetini yüklenmek suretiyle temsili çıkışlarda bulunmak hakkının tanınması, böyle hallerde icabında müdafaada bulunmak vazifesinin yüklenilmesi neşriyat işlerinde şekil ve muhteva itibariyle birlik gayesini gösterecek bir hareket hattı takip edilmesi, kültür ve propaganda faaliyetlerinde de seyirci ve dinleyiciye şekil ve muhteva itibariyle bu birlik mefhumunu sezdirecek ve anlatacak her türlü vasıta ve imkânlara başvurulması vs. gibi cihetler toplantıda ele alınıp değerlendirilmiştir.

Günümüze kadar yaşanan süreç değerlendirildiğinde, bu madde ile kararlaştırılan hususiyetlerin fasılasız bir şekilde uygulama sahasına konulduğunu söylemek mümkündür.

5- Her iki seksiyonun yapacağı bütün neşriyat müşterek sayılmıştır. Bütün meseleler zaman ve mekân itibariyle göstereceği aktüalite ile uygun bir şekilde her iki seksiyon için açık bulundurulacaktı. Neşriyatın, muhteva ve siyasî istikamet bakımından olduğu gibi, üslûp ve imlâ bakımından da mümkün mertebe yeknesak (tekdüze) bir istikamet ve mahiyet almasına çaba gösterilmesi kabul edilmiştir.

Bu maddede zikredilen hususlar, aynen dördüncü maddede kararlaştırıldığı gibi, istisnalar olmasıyla beraber tam bir birlik-beraberlik içinde gerçekleştirilmiştir. Bu bakımdan bilhassa 1991 yılında Sovyetler Birliğinin dağıldığı döneme kadar Doğu ve Batı Türkistan hususunda yapılan neşriyatlarda mefkûre birliğinden bahsetmek mümkün olmuştur.

6- Sadece fiilî çalışmalara münhasır tutulması gereken siyasî teşekküller dışında geniş hemşeri kitlesini içine alan yardımlaşma ve mahallî muhitlerde kültür çalışmalarında bulunma gibi işlerle uğraşan, resmî veya açık mahi-

[2] Uçar, *a.g.e.*, s. 6.

yette kurulmuş koloni teşekküllerinin hayata geçirilmesi uygun görülmüştür. Siyasî faaliyet mensupları bu teşekküllere de esas gayeye hizmet edecek bir istikamet vermeye çalışırken, onların karakter ve seviyesine uygun olmayan siyaset meselelerine karışıp gitmemesine ayrıca dikkat edeceklerdi. Bu hususta ayrıca muayyen mesuliyet üstleneceklerdi.

4, 5 ve 6. maddelerde ele alınan konular 1952 sonrası faaliyetlerde fikrî bir birlik oluşmasına katkı sağlamıştır. Bununla birlikte mahalli unsurlar şeklinde oluşturulan yapılanmada birbirinden bağımsız faaliyet ve neşriyatlar da yapılmıştır.

7- Toplantıda teşkilât meselesine bağlı olarak bayrak meselesi de mevzuu bahis edilmiştir. Zaten bayrak meselesinin nihaî halli, kanun yapıcı yetkiye sahip memleket makamı tarafından verilecek karara bağlıdır. O gün için bayrak meselesi, yürütülmekte olan harekâtın alâmet-i farikası ve nihayet bir proje telâkki edilmekten daha öteye gidemeyeceği ve böyle alâmetlerin sık sık değiştirilmesinin faydalı olmayacağı düşüncesi nazar-ı itibara alınmıştır. Bu mülâhaza ile Doğu Türkistan için vaktiyle millî harekâtın kabul ve tatbik etmiş olduğu ay yıldızlı gök bayrağın, Türkistan için de TMB (Türkistan Millî Birliği)'nin vaktiyle kabul ve tatbik etmiş olduğu koyu kırmızı (Timur'un bayrağı rengi) ve koyu gök (Doğu Türkistan bayrağı rengi) renkli zemin üzerinde beyaz ay yıldızlı bayrağın devam ettirilmesi uygun görülmüştür.

Mevzuu bahis edilen bayrak meselesi bilhassa Doğu Türkistan için halen daha canlılığını muhafaza ederken, Batı Türkistan için hiçbir zaman hayata geçirilmediği bilinen bir gerçektir.

8- Neşriyat: Bu madde altında, yabancı gazete ve dergilere malzeme vermek, beyanatta bulunmak, Türkiye Türkçesi ve yabancı dillerde dergi ve broşürler hazırlayarak yaymak gibi hususlar görüşülmüştür.

Memlekete ve yabancı muhitlere hitap eden radyo neşriyatı da ayrıca üzerinde durulup işlenmeyi gerektiren bir konu telâkki edilmiştir.

Sözlü ve yazılı neşriyatta kendi muhitlerine hitap eden söz ve yazılarla, dış âleme hitap eden yazılar ve sözler arasında birçok bakımlardan güdülmesi gereken hususiyet farklarına nazar-ı dikkat çekilmiş, ayrıca bunun faydaları üzerinde durulmuştur.

İster yazılı, isterse sözlü neşriyatı lâyık olduğu seviyeye yükseltebilmek için memleketteki aktüel hadiselere ayrıca ehemmiyet atfetmek icap ettiği kabul edilmiştir. Bunun için de memleketin radyo ve yazılı neşriyatını muntazaman takip etmek imkânlarının ortaya çıkarılmasına karar verilmiştir.

Toplantı sonrasında yapılan faaliyetlerde üzerinde durulan konularda hassasiyet gösterilmiştir. Neşriyat ve propaganda sahalarında seksiyonların ayrı

ayrı faaliyet gösterdikleri, bununla birlikte Türkistan davasına katkı sağladıkları görülmektedir. Halen bilhassa Doğu Türkistan hususunda uluslararası yayın yapan RFA (Radio Freedom Asia) ve 1991 sonrası dönemde yayın hayatını tamamlamış olan Radio Liberty'yi saymak mümkündür. Günümüzde halen neşriyat noktasında hem mahallî dernek ve vakıflar hem de ulusal ve uluslararası yayınevleri tarafından dergi, kitap, broşür ve elektronik ortamda CD, DVD vb. neşriyat yapılmaktadır.

9- Siyasî ve diplomatik faaliyet olarak da bir taraftan dış devletler, uluslararası siyasî muhit ve bu muhitlerin mümessilleriyle yapılacak temaslar, o muhitlere verilecek beyanatlarla birlikte cephedaş muhitle yapılacak işbirliği meseleleri mütalâa edilmiştir. Devletlerarası siyaset muhitleriyle olan münasebette millî davanın o muhitlerde yürürlükte olan usûllere uygun bir şekilde formüle edilerek yürütülmesi bahis konusu olacağı gibi, cephedaşlarla olan münasebetin de, her şeyden önce millî menfaat ve davaya uygun bir şekilde cereyan etmesine gayret edilmesine karar verilmiştir. Münasebetlerin yapılması ve yürütülmesinde millî dava ve millî gayeye uygun olmayan herhangi bir unsurun katılmasına izin verilmemesi gerektiği görüşü kabul görmüştür. Millî teşkilât ve faaliyetlerin millî dava ve gaye esaslarına uymayan, belirlenen hedeflere zıt olan bir cereyan tarafından istifade ve istismar edilmesi ihtimallerine karşı son derece uyanık ve hassas olunması esası mütalâa edilmiştir. Bütün hareket, münasebetler ve teşrik-i mesailerde esas ölçünün millî menfaat ve millî gaye olduğu görüşü kabul edilmiştir. Türlü şekillerde ortaya çıkması muhtemel karışıklıklardan korunmak için münasebetlerin daha teşkilâtlı bir şekilde ve mahdut ellerde yürütülmesinde büyük faydalar mülâhaya edilmiştir. Dış dünya ile olan münasebetlerde düşman unsurunu çoğaltmamak, iç kuruluşlarda da kuvveti dağıtmamak esaslarının uygun olacağı nazar-ı itibara alınmıştır. Komşuları ve cephedaşları ürkütecek mevsimsiz hareketlerden, neşriyatta ve beyanatta bulunmaktan kesin olarak sakınılması en uygun bir hareket tarzı olarak kabul görmüştür. Bütün faaliyetlerin esası millî gayenin tahakkukuna matuf olduğundan, bu uğurdaki hareketleri engelleyecek mahiyette herhangi cinsten bir uygunsuzluğun doğmasına mahal verilmemesi ve böyle mahiyet alabilecek her türlü icraattan şiddetle sakınılması millî menfaate en uygun bir hareket tarzı olarak kabul edilmiştir.

10- Türkistan'daki azınlıklar meselesinin olduğu gibi kabul edilerek mütalâa edilmesi gerektiği görüşü kabul görmüştür. Tabiî, millî gaye ve menfaati zarar-ı dide edecek taahhütler altına girilemeyeceği gibi onları düşman safına itecek, millî mücadeleyi mevsimsiz müşkülâta maruz bırakacak bir hareket hattının da takip edilmemesi genel kanaat olarak ifade edilmiştir.

Maalesef bu hususlarda bilhassa son dönemlerde Doğu Türkistan teşkilâtlarının ufku zayıf, uluslararası siyaseti bilmeyen ve entelektüel birikimi olmayan kişiler elinde olması, davanın hak ettiği şekilde gündemde tutulamamasını beraberinde getirmiş, zamansız yapılan faaliyet ve açıklamalar davaya sekte vurmuştur.

11- Bu görüşmelere iştirak edenler yukarıda tespit edilen esaslar üzerinde tam bir fikir birliğine vardıklarını bildirirken, kendi hareketlerini daimi olarak bu esaslara uygun tutmayı ve onları hariçte ve dâhilde bulunan vatandaşlar muhitinde yaymayı kutsî bir vazife telâkki ettiklerini bildirerek bu tarihî vesikayı 15 Mart 1952 tarihinde Ankara'da imzalamışlardır.

Sonuç

Yukarıda 11 madde olarak görüşülen konulardaki fikirler, 1952 yılını müteakip fiiliyata geçirilmiş, ulusal ve uluslararası kamuoyunda neticeler alınmasına gayret gösterilmiştir. Her ne kadar bazı mülahazalar toplantı sonrasında uygulanabilmiş ise de, bazıları hayata geçirilememiştir. Meselâ müstakil Türkistan Devleti sadece bu toplantıya has bir konu olarak ele alınmışsa da mevzuu bahis konuda herhangi bir faaliyet yürütülmemiştir. Bununla birlikte toplantının en önemli yönü, 1952 sonrası Doğu Türkistanlılar arasında yaşanan ve merkezinde İsa Yusuf Alptekin'in *"Türkistan davasını"* ikiye bölmekle itham edildiği iddiasının ne kadar yersiz ve mesnetsiz olduğunu ortaya koymasıdır. Bugüne kadar *"15 Mart 1952 tarihli Ankara toplantısında"*, görüşülen konuların ve alınan kararların fiiliyatta nasıl yer aldığı, kararların ne kadarının hayata geçirildiği bilinmemekteydi. İsa Yusuf Alptekin'in arşivinden ortaya çıkardığımız ve ilim âleminin hizmetine sunduğumuz bu belge, bundan sonraki ilmî çalışmalarda kullanılacak ve belge üzerinde yeni yorumlar yapılacaktır. Bu nev'î bir belgenin varlığının bilinmesi Türkistan ve hususiyetle Doğu Türkistan davasının tarihî seyri hususunda yeni değerlendirmeleri de beraberinde getirecektir.

KAYNAKÇA

ALPTEKİN, E., *Doğu Türkistan'dan Hicretimizin 40. Yılı*, Erciyes Dergisi Doğu Türkistan Yayınları, Kayseri 1992.

TARGABATAYLI, C., *Doğu Türkistan Tarihindeki Bazı Meseleler ve "Çinciler"*, İstanbul 1976.

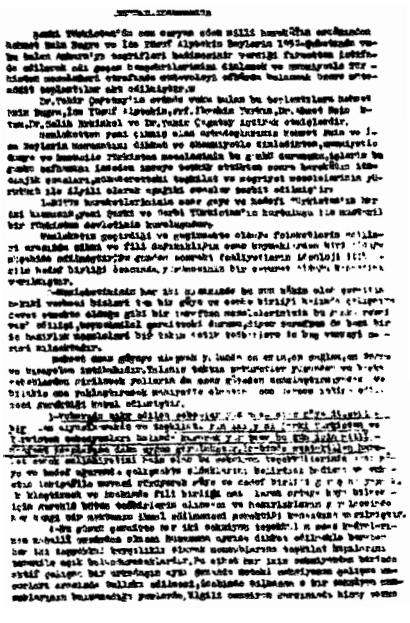
Esir Doğu Türkistan İçin-2; İsa Yusuf Alptekin'in Mücadele Hatıraları, Yay. Haz. Ömer Kul, Berikan Yay., Ankara 2007.

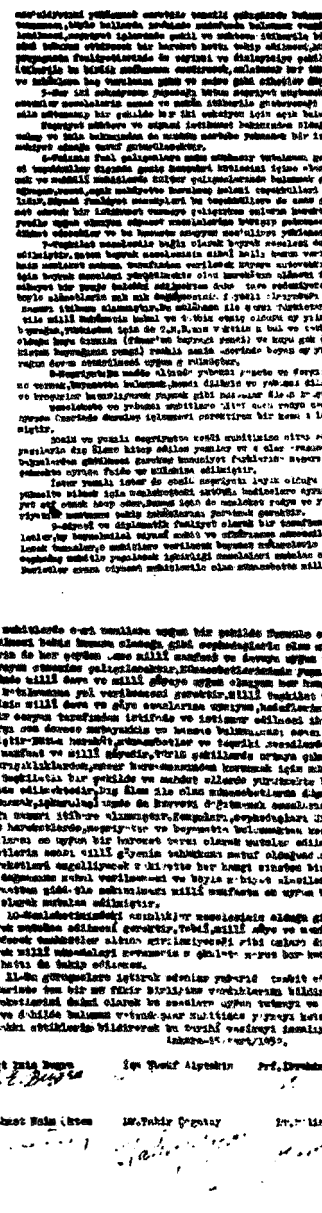
KUL, Ö., "Doğu Türkistan Hakkında Tarihte Düzenlenen İlk Kurultay: Hicaz (1 Eylül 1954)", İstanbul Üniversitesi, *VIII. Milletlerarası Türkoloji Kongresi, 30 Eylül-4Ekim 2013*, Kongreye Sunulmuş Basılmamış Bildiri, İstanbul 2013.

ORALTAY, H., *Hürriyet Uğrunda Doğu Türkistan Kazak Türkleri*, Türk Kültür Yayını, 2. baskı, İstanbul 1976.

UÇAR, H., *Türkistanlılarca İstenmeyen D.P. Balıkesir Millet Vekili Adayı "İsa Yusuf Alptekin'in" Kısaca Hayat Biyografisi*, basım yeri ve tarihi yok.

Ek: 15 Mart 1952 Tarihli Ankara Toplantısının Karar Metni

N GÜNÜMÜZE TÜRKİSTAN BİLİNMEYENLERİ

Adanan Bir Ömür
kadir Donuk Armağanı

ana coğrafyasıdır. Bizler ilim sahnesine o zaman çıktık.
da büyük isimler bırakan değerleri oradan yetiştirdik.
evi ana kucağı gibiydi. Uzun yıllar ayrı düştük ama
ep bir sevda olarak kalmıştı.
olmasa bile, dinî ve kültürel mânâda gönül bağımızı
Balkanlardan başlayıp Çin'in batısına kadar uzanan
yeniden bir aydınlanma dönemine girmek üzereyiz.
bağını sıkılaştırırsak ve birbirimize maddî-manevî
k, dünyaya ışık saçan değerleri bu geniş coğrafyada
nımız olacaktır. Bu meselede geniş maddî
ük insan potansiyelimizi kullanırsak, 21. asrı Türk asrı
lmayacaktır.

Türkistan Tarihinin Bilinmeyenleri isimli bu çalışma,
onuk'a armağan mahiyetinde hazırlanmış olmakla
Türk tarihi ile Türkistan tarihine ışık tutacak orijinal
cısından mühimdir.